Artikel

Testamentair bewind, 'bijstandproof'?

Mr. N.V.C.E. Bauduin*

1 Inleiding

In crisistijd worden nogal eens rare sprongen gemaakt. Zo werd bijvoorbeeld in de digitale media onlangs de aandacht gevestigd op een bewindvoerder die een miljoenenvermogen van een minderjarige verkwaanselde door de erfenis te investeren in een vastgoedfonds waarvan de bewindvoerder zelf directeur-eigenaar was. Het vastgoedfonds bleek een bodemloze put en de inmiddels meerderjarige rechthebbende blijft nu zelfs met schulden achter.¹ De bewindvoerder maakte van een vermogende tiener een berooide man.

Het kan raar lopen in tijden van crisis. Schulden zijn zo gemaakt, waardoor ook een leven op bijstandsniveau

realiteit kan worden.² Gedachten over het nalaten van vermogen dienen dan ook op scherp te worden gezet. Zo ook bij het instellen van een testamentair (Boek 4 van het Burgerlijk Wetboek (BW)-) bewind.³

In deze bijdrage snijd ik het onderwerp testamentair bewind en de algemene bijstandsuitkering aan.⁴ Het ontvangen van een erfenis kan invloed hebben op de bijstandsuitkering. Het college van burgemeester en wethouders van de gemeente waarin de bijstandsgerechtigde woonplaats heeft, kan de uitkering beëindigen indien het vermogen door het ontvangen van de erfenis hoger wordt dan voor het recht op bijstand is toegestaan. Geldt dit ook voor een erfrechtelijke verkrijging die onder bewind is gesteld? Ofwel: wat zijn de gevolgen van het instellen van een testamentair bewind voor een bijstandsgerechtigde, die door het bewind het beheer en de vrije beschikking over zijn erfrechtelijke verkrijging mist?

Alvorens ik op deze vraag inga, wijd ik enkele woorden aan het instellen van een testamentair bewind, in het bijzonder aan het bewind dat wordt ingesteld in het belang van de rechthebbende.

* Mr. N.V.C.E. Bauduin is als promovenda verbonden aan het Centrum voor Notarieel Recht van de Radboud Universiteit Nijmegen.

1. Zie o.a. <www.quotenet.nl/ Nieuws/ Oud -bewindvoerder -die -17 -miljoen -verkwanselde -van -rijke -minderjarige -erfgenaam -wordt -vervolgd -104409>, <www.telegraaf.nl/ binnenland/ 22231859/ _ _ Vervolg_om_verspillen_erfenis_.html>, <www.dvhn.nl/ nieuws/ groningen/ article10859023.ece/ Oud -bewindvoerder -vervolgd -na -verspelen -fortuin -tiener> en <www.lc.nl/ friesland/ article16562223.ece/ Oud -bankier -vervolgd -voor -verduistering ->. En vorig jaar: <www.quotenet.nl/ Nieuws/ Geborneerde -vermogensbeheerder -verkwanselt -17 -miljoen -van -Overijsselse -tiener -83055>, <www.dvhn.nl/ nieuws/ groningen/ article10334883.ece/ Ex -bankier -verkwist -17 -miljoen -van> en <www.telegraaf.nl/ binnenland/ 21786230/ _ _ Blut_ door_ bewindvoerder_.html>. Het is mij overigens uit deze berichten niet duidelijk geworden of het een benoeming van een bewindvoerder over de verkrijging van een minderjarige als bedoeld in art. 1:253i lid 4 sub c, lid 5 en 6 BW jo. art. 1:337 lid 3 BW betreft of een bewind in de zin van art. 4:153 e.v. BW.

2. Het Centraal Bureau voor Statistiek (<www.cbs.nl>) bracht op 28 februari 2014 cijfers uit omtrent het aantal personen met bijstand op grond van de Wet werk en bijstand (WWB). Hierin is een toename te zien. In januari 2012 waren er bijvoorbeeld in totaal 413.670 personen met een WWB-uitkering. In december 2013 waren er 460.000 personen met een WWB-uitkering.

3. Voor wat het erfdeel van een minderjarige betreft kan ook een Boek 1 BW worden ingesteld, te weten het bewind als bedoeld in art. 1:253i lid 4 sub c BW. Hierover J.H.M. ter Haar, Minderjarigen en (de zorg voor hun) vermogen (diss. Groningen), Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2013, hoofdstuk 4, deel II, evenals J.H.M. ter Haar, Het testamentair minderjarigenbewind, WPNR (2006) 6692, p. 877-884. Wanneer ik hierna de term 'testamentair bewind' bezig, doel ik telkens op het bewind als bedoeld in art. 4:153 e.v. BW.

4. Hierover ook enkele opmerkingen in C.H.J. van der Meer, De wet werk en bijstand en verkrijgingen krachtens erfrecht of schenking: het middeledenbegrip, JBN 2008/54.

2 Testamentair bewind

Op grond van artikel 4:153 BW kan een erflater een testamentair bewind instellen over één of meer door hem nagelaten of vermaakte goederen. Ook een erfdeel kan onder bewind worden gesteld.⁵

Er zijn drie bewindsvormen aan de hand van hun strekking te onderscheiden, namelijk:

1. Het testamentair beschermingsbewind: dit bewind wordt ingesteld ten behoeve van de rechthebbende. De strekking van dit bewind is 'een persoon die niet geschikt is om goederen te beheren of die spilziek is of met schulden overbelast tegen zichzelf of tegen zijn schuldeiser te beschermen'.⁶
2. Het conflictbewind: dit bewind wordt ingesteld ten behoeve van een ander dan de rechthebbende. Hierbij kan worden gedacht aan het bewind dat is ingesteld over een vruchtgebruik of tweetrapsmaking. Bij de onder bewind staande goederen is dan ook het belang van een ander dan de rechthebbende betrokken.
3. Het gemeenschappelijkbelangbewind: dit bewind wordt ingesteld ten behoeve van een gemeenschappelijk belang. Een voorbeeld hiervan is het afwikkelingsbewind (art. 4:155 lid 4 jo. art. 4:171 BW).

Een combinatie van deze te onderscheiden soorten bewindsvormen is overigens mogelijk.

De strekking van het bewind bepaalt mede de rechtsgevolgen van het bewind. Heeft erflater de strekking van het bewind in zijn uiterste wil niet uitdrukkelijk bepaald, dan kent artikel 4:155 BW een aantal wettelijke vermoedens.⁷

In deze bijdrage richt ik me op het testamentair beschermingsbewind dat is ingesteld ten behoeve van de rechthebbende. Wat zijn hiervan de gevolgen voor de rechthebbende?

5. Onder nagelaten of vermaakte goederen valt niet het vruchtgebruik krachtens afdeling 4.3.2 noch het recht van de legitimaris om de legitieme portie geldend te maken. Asser/Perrick 4 2013/711; B. Schols, Handboek erfrecht, Deventer: Kluwer 2011, p. 569. Wordt er overigens bewind ingesteld over een vruchtgebruik, dan wordt het recht van vruchtgebruik onder bewind gesteld en niet de goederen waarop het vruchtgebruik rust. Asser/Perrick 4 2013/736 en Kamerstukken II 1991/92, 17141, 9, p. 13 (NW 2), Parl. Gesch. Inv., p. 2079.

6. TM Boek 4 BW, p. 350.

7. Art. 4:155 BW luidt:
'1. Het bewind over een erfdeel of een legaat wordt vermoed te zijn ingesteld in het belang van de rechthebbende, tenzij een der volgende leden van toepassing is.

2. Het bewind over een vruchtgebruik wordt vermoed zowel in het belang van de vruchtgebruiker als van de hoofdgerechtigde te zijn ingesteld. Hetzelfde geldt voor het bewind over de rechten van gebruik en bewoning.

3. Het bewind over een voorwaardelijke making wordt vermoed te zijn ingesteld in het belang van zowel degene die het goed bij vervulling der voorwaarde verkrijgt, als van degene die het alsdan verliest.

4. Het bewind over goederen of aandelen in goederen die gemeenschappelijk beheerd dienen te worden, wordt vermoed te zijn ingesteld in een gemeenschappelijk belang [curs. NB].'

3 De gevolgen van het testamentair beschermingsbewind voor de rechthebbende

Het instellen van een testamentair beschermingsbewind heeft tot gevolg dat *het beheer* over de onder bewind staande goederen niet toekomt aan de rechthebbende, maar aan de bewindvoerder. Onder *beheer* dient overigens te worden verstaan alle handelingen die voor de normale exploitatie van het goed dienstig kunnen zijn, alsook het aannemen van aan de gemeenschap verschuldigde prestaties. Tot beheer kunnen eveneens daden van beschikking behoren die door een normale exploitatie worden gevorderd (art. 3:170 lid 2 BW).⁸

Tot handelingen dienende tot gewoon onderhoud van goederen die de rechthebbende in gebruik heeft en tot handelingen die geen uitstel kunnen lijden, is de rechthebbende *naast* de bewindvoerder bevoegd (art. 4:166 BW).

Tot het aangaan van een verbintenisscheppende overeenkomst of andere handelingen dan beheershandelingen, die een onder bewind staand goed rechtstreeks betreffen, is de rechthebbende slechts *met medewerking of toestemming* van de bewindvoerder bevoegd (art. 4:167 lid 1 BW).⁹ De rechthebbende kan dus niet zomaar over een onder bewind staand goed beschikken.

De rechthebbende is, onverminderd het bepaalde in artikel 6:172 BW, aansprakelijk voor alle schulden die voortspruiten uit rechtshandelingen die de bewindvoerder in zijn hoedanigheid in naam van de rechthebbende verricht. Voor deze schulden kan de rechthebbende evenwel onder het bewind staande goederen aanwijzen die voldoende verhaal bieden, zodat zijn overige goederen voor deze schulden niet kunnen worden uitgewonnen (art. 4:174 BW).

Het instellen van een testamentair beschermingsbewind brengt voorts met zich mee dat de onder het bewind gestelde goederen ten laste van de rechthebbende slechts, vrij van bewind, kunnen worden uitgewonnen voor (art. 4:175 lid 1 BW):

8. M.J.A. van Mourik, Gemeenschap (Monografieën BW, deel B9), Deventer: Kluwer 2011, nr. 18.

9. Zie art. 4:169 BW voor de bevoegdheden van de bewindvoerder tot het verrichten van andere handelingen dan beheershandelingen. De bewindvoerder die anders dan in de vorm van medewerking of toestemming zijn taak uitoefent, is bevoegd daarbij de rechthebbende te vertegenwoordigen of in eigen naam te zijnen behoeve op te treden. De bepalingen van volmacht (titel 3 van Boek 3 BW) zijn in dit geval van overeenkomstige toepassing op de rechten en verplichtingen van een wederpartij. Regels die de bevoegdheid van de bewindvoerder betreffen, en feiten die voor een oordeel omtrent zijn bevoegdheid van belang zijn, kunnen niet aan de wederpartij worden tegengeworpen, indien deze met die regels of feiten niet bekend was of behoorde te zijn (art. 4:172 BW).

- ‘a. de schulden van de nalatenschap, voor zover die schulden ten laste van die goederen kunnen worden gebracht;
- b. de schulden die de goederen betreffen;
- c. de schulden voortvloeiend uit rechtshandelingen die door de rechthebbende binnen de grenzen van zijn in de artikelen 166 en 167 bedoelde bevoegdheid zijn verricht;
- d. de schulden voortvloeiend uit rechtshandelingen die ondanks onbevoegdheid van de rechthebbende krachtens artikel 168 lid 1 geldig zijn, tenzij de bewindvoerder goederen van de rechthebbende aanwijst die niet onder bewind staan en die geheel of gedeeltelijk verhaal bieden;
- e. de schulden waarvoor de rechthebbende overeenkomstig artikel 174 wegens gedragingen van de bewindvoerder aansprakelijk is’.¹⁰

Het testamentair beschermingsbewind kan zodoende worden ingesteld om te voorkomen dat een erfrechtelijke verkrijging na het opvallen van de nalatenschap gelijk verdwijnt naar de schuldeisers *van de verkrijger*. De uitwinbaarheid van de verkrijging wordt immers door het testamentair bewind beperkt tot de schulden opgesomd onder a-e. Het testamentair bewind biedt de rechthebbende zodoende een zekere bescherming. De eigen schuldeisers van de rechthebbende kunnen zich niet op het onder bewind gestelde vermogen verhalen. Vanuit estate-planningsoogpunt kan het instellen van een testamentair bewind voor de verkrijger zodoende zeer gewenst zijn. Ofwel:

‘In deze crisistijden ziet een erfgenaam een bewind wellicht niet als een last maar als een *beschermende lust*’.¹¹

Is dit nog steeds het geval indien de rechthebbende een bijstandsuitkering geniet? Wordt de bijstandsuitkering op het moment dat de bijstandsgerechtigde de erfrechtelijke verkrijging ontvangt onmiddellijk stopgezet? Enerzijds zou dit onrechtvaardig kunnen aanvoelen. Door het testamentair bewind ontstaat immers een afgescheiden vermogen. Het beheer komt toe aan de bewindvoerder en de bijstandsgerechtigde kan niet vrijelijk over het verkregene beschikken. Het zal doorgaans niet erflaters wens zijn om met het testamentair bewind te bewerkstelligen dat de bijstandsgerechtigde zowel de vrije beschikking over het geërfde vermogen mist, alsook de beschikking over andere gelden om in de noodzakelijke kosten van bestaan te voorzien. Maar anderzijds kan het ook onrechtvaardig aanvoelen als een testamentair bewind met zich meebrengt dat de bijstandsgerechtigde nog jaren kan voortleven op gemeenschapsgelden totdat het bewind is beëindigd én dit zonder enige consequenties. De bijstandsgerechtigde is door de erfrechtelijke verkrijging immers rechthebben-

de van een vermogen, dat waarschijnlijk de bijstandsgrens te boven gaat.

Wat bepaalt de Wet werk en bijstand (WWB) over de bijstandsuitkering en het ontvangen van een erfrechtelijke verkrijging?

4 De WWB

4.1 Algemene opmerkingen

Om te bepalen of iemand recht op bijstand heeft, wordt gekeken naar zijn of haar beschikbare middelen om in de noodzakelijke kosten van bestaan te voorzien, zo bepaalt artikel 11 WWB. Tot deze middelen behoren *vermogens-* en inkomensbestanddelen waarover de bijstandsbehoeftige beschikt of redelijkerwijs kan beschikken. Bepaalde middelen worden hierbij niet in aanmerking genomen. Ik verwijst hiervoor naar de artikelen 31-34 WWB.

In artikel 34 WWB is neergelegd wat onder vermogen wordt verstaan. Tot het vermogen behoren de in aanmerking te nemen bezittingen waarover de bijstandsbehoeftige beschikt of redelijkerwijs kan beschikken minus zijn schulden. Middelen die worden ontvangen in de periode waarover algemene bijstand is toegekend, worden eveneens tot het vermogen gerekend. Dit echter enkel voor zover deze geen inkomsten zijn in de zin van de WWB.

Voor het vermogen geldt overigens een vermogensgrens.¹² Wordt de vermogensgrens overschreden, dan heeft men geen recht op bijstand (art. 19 lid 1 WWB).

4.2 Erfrechtelijke verkrijging tijdens bijstand

Het ontvangen van een erfrechtelijke verkrijging, zoals een erfdeel of legaat, tijdens de bijstand kan gevolgen hebben voor de uitkering van de bijstandsgerechtigde. Het is immers vermogen dat ontvangen wordt in de periode waarover algemene bijstand is toegekend en telt zodoende mee als middel. Indien de verkrijging ertoe leidt dat het vermogen van de bijstandsgerechtigde de vermogensgrens passeert, kan het college van burgemeester en wethouders de bijstandsuitkering beëindigen. Dat is in beginsel ook plausibel. De bijstandsgerechtigde beschikt immers weer over voldoende middelen om in zijn eigen noodzakelijke kosten van bestaan te voorzien en hoeft niet meer op gemeenschapsgelden voort te leven. Is dit echter ook het geval indien de verkrijging door de erflater onder testamentair bewind is gesteld? De bijstandsgerechtigde kan dan, zoals we hiervoor in paragraaf 3 zagen, immers niet vrijelijk over het vermogen *beschikken*. Hetgeen voor de kwalificatie ‘vermogen’, getuige artikel 34 WWB, wel vereist is.

10. De goederen kunnen voor de onder e bedoelde schulden ook worden uitgewonnen, nadat ze onder last van het bewind op een andere rechthebbende zijn overgegaan (art. 4:175 lid 2 BW).

11. EstateTip Review 2012, afl. 17.

12. Deze grens is voor een alleenstaande € 5850 en voor een alleenstaande ouder of voor gehuwden tezamen € 11.700 (art. 34 lid 3 WWB).

4.3 Redelijkerwijs kunnen beschikken

Zoals hierboven reeds aangestipt, tellen de middelen, zoals vermogen, enkel mee als men erover beschikt of redelijkerwijs erover kan beschikken. ‘Beschikt’ betekent ‘de feitelijke beschikking hebben over’. En ‘redelijkerwijs kunnen beschikken’ impliceert dat van degene die aanspraak op de bijstand maakt, kan worden gevergd dat hij de betreffende middelen opeist. Dat is bijvoorbeeld het geval bij een direct opeisbare schuld.¹³ Maar niet in het geval van bijvoorbeeld de vordering van een bijstandsgerechtigde op zijn langstlevende ouder uit hoofde van de wettelijke verdeling, zolang deze vordering *niet opeisbaar* is. Het college van burgemeesters en wethouders zal dan in beginsel aan de bijstandsgerechtigde de bijstand dienen blijven te verstrekken.¹⁴ Hierbij dient evenwel beseft te worden dat op een later moment, wanneer de vordering wel opeisbaar wordt, over deze vordering wel feitelijk kan worden beschikt:

‘Er is dan sprake van latere middelen. Op grond hiervan kan de uitkering worden teruggevorderd.’¹⁵

Op deze terugvorderingsactie kom ik hierna in paragraaf 9 terug.

5 Het testamentair bewind, ‘bijstandproof’?

78

Een verkrijging onder testamentair bewind maakt dat de rechthebbende van deze verkrijging hierover het beheer verliest en niet vrijelijk kan beschikken. De rechthebbende is hiertoe slechts met medewerking of toestemming van de bewindvoerder bevoegd (art. 4:167 lid 1 BW) en de bewindvoerder mag op grond van artikel 4:169 lid 1 sub a BW slechts met toestemming van de rechthebbende over de onder bewind staande goederen beschikken. Op grond van artikel 4:171 BW zou de erflater de taken en bevoegdheden van de bewindvoerder nog kunnen uitbreiden, bijvoorbeeld in die zin dat de bewindvoerder ook zonder toestemming van de rechthebbende over de onder bewind staande goederen mag beschikken. Of dat de bewindvoerder bijvoorbeeld bevoegd is om uitkeringen uit het onder bewind gestelde vermogen aan de rechthebbende te doen indien dit naar

het oordeel van de bewindvoerder in het belang van de rechthebbende is.¹⁶

Wat is nu rechtens als de bewindvoerder, op grond van de aan hem toekomende bevoegdheden, geen uitkeringen aan de rechthebbende doet en de rechthebbende door het bewind evenmin feitelijk noch redelijkerwijs over de erfrechtelijke verkrijging kan beschikken?

In dit kader is het interessant om te kijken naar een viertal uitspraken die betrekking hebben op het genieten van een bijstandsuitkering en het ontvangen van vermogen tijdens de bijstand.

6 CRvB 1 juli 2003, 00/4913

6.1 Inleiding

Deze uitspraak is gewezen onder de voorloper van de WWB, namelijk de Algemene wet bestuursrecht (Awb).¹⁷ Ik haal haar aan ter bepaling van de gedachting. Het betreft namelijk geen erfrechtelijke verkrijging die onder bewind is gesteld, maar een *schenking*.¹⁸

6.2 De casus

Grootmoeder heeft op 16 juni 1995 aan haar kleinzoon een bedrag van f 75.000 schuldig erkend. Deze schenking is eerst opeisbaar bij haar overlijden en is door grootmoeder met ingang van de aanvaarding onder bewind gesteld. Grootmoeder heeft hierbij aan de bewindvoerder de bevoegdheid gegeven aan de kleinzoon kapitaalsuitkeringen te doen indien dat naar het

13. F.M. Noordam, Wet werk en bijstand in hoofdlijnen, Den Haag: Sdu Uitgevers 2004, p. 67.

14. Vgl. ook Van der Meer 2008.

15. J. de Boer, W. Heesen & R. Ros, De bijstand in de praktijk, Deventer: Kluwer 2008, p. 150.

16. Vgl. hiermee de bevoegdheid van de bewindvoerder om te bepalen in hoeverre de vruchten van het onder bewind gestelde vermogen aan de rechthebbende ter beschikking worden gesteld (art. 4:171 jo. art. 4:162 lid 1 BW). Zie HR 18 oktober 2013, 12/03380, waarin het ging om de verhouding tussen testamentair bewind (art. 4:153 e.v. BW) en ouderlijk vruchtgenot (art. 1:253l BW). Erflater had in casu geen gebruik gemaakt van de bevoegdheid als bedoeld in art. 1:253m BW om het ouderlijk vruchtgenot uit te sluiten. Zij had in haar uiterste wil evenwel de volgende clausule opgenomen: ‘De bewindvoerder bepaalt of en in welke mate de inkomsten uit het onder bewind gestelde vermogen aan de eigenaar ter beschikking worden gesteld.’ De bewindvoerder maakte van de aan hem verleende bevoegdheid gebruik en bepaalde dat de gekweekte rente uit het onder bewind gestelde vermogen pas vanaf de leeftijd van 22 jaar aan de zoon mag worden uitgekeerd. Dat bracht volgens de Hoge Raad mee dat ‘deze rente, evenals het vermogen zelf, tot die tijd onder het verband van het bewind blijft rusten, zodat de zoon daarover nog niet kan beschikken. Daarom moet worden aangenomen dat ook de vader daarover niet op grond van het ouderlijk vruchtgenot kan beschikken (tenzij de kantonrechter hem daartoe toestemming zou geven)’, aldus r.o. 3.6.1. De aanspraak van vader op grond van het ouderlijk vruchtgenot wordt door deze bevoegdheidsverlening evenwel niet illusoir gemaakt. Vader zal slechts geduld moeten betrachten tot het moment waarop de zoon meerderjarig wordt. Zie in dit kader ook J.H.M. ter Haar, Ouderlijk vruchtgenot en testamentair bewind, Tijdschrift Erfrecht 2012, afl. 3, p. 53-59 (met betrekking tot de uitspraak Hof Den Haag 11 april 2012, 200.095.837/01), J.H.M. ter Haar, Ouderlijk vruchtgenot en testamentair bewind: de Hoge Raad aan het woord, WPNR (2013) 6996, A.J.M. Nuytinck, Ouderlijk vruchtgenot en testamentair bewind, Ars Aequi 2014, p. 34-39 en T.J. Mellema-Kranenburg, Testamentair bewind versus ouderlijk vruchtgenot, JBN 2014, afl. 10, p. 12-13.

17. De Awb is op 1 januari 2004 vervangen door de WWB.

18. Art. 7:182 lid 2 BW bepaalt overigens thans dat het schenkingsbewind in beginsel dezelfde rechtsgevolgen heeft als een bij uiterste wilsbeschikking ingesteld bewind.

oordeel van de bewindvoerder in het belang van de kleinzoon is. Het bewind eindigt na verloop van twintig jaar na het opeisbaar worden van de vordering die de kleinzoon krachtens de schenking toekomt.

De kleinzoon aanvaardt de schenking op 24 juli 1995. Op 6 september 1995 overlijdt grootmoeder.

De kleinzoon is verslaafd aan drugs en heeft met enige onderbrekingen vanaf 1987 tot 1 juni 1998 een bijstandsuitkering genoten. Op 28 september 1998 vraagt de kleinzoon opnieuw een bijstandsuitkering aan. De bewindvoerder is namelijk niet voornemens kapitaaluitkeringen te doen voor het einde van zijn bewind, omdat hij geen zekerheid heeft dat een eventuele uitkering niet zal worden besteed aan de aanschaf van drugs.

De aanvraag van de bijstandsuitkering wordt evenwel afgewezen op grond dat de kleinzoon *beschikt of redelijkerwijs kan beschikken* over een vermogen dat hoger ligt dan de vermogensgrens van op dat moment f 9700. De kleinzoon maakt bezwaar. Dit wordt evenwel ongegrond verklaard. Ook het beroep bij de rechtbank slaagt niet. De rechtbank is eveneens van oordeel dat het geschonken bedrag ten tijde van de aanvraag van de bijstandsuitkering opeisbaar was en dat van de kleinzoon kon worden verwacht dat hij tegen de bewindvoerder zou procederen teneinde over het bedrag te kunnen beschikken. De gang naar de rechter is naar het oordeel van de rechtbank niet zodanig ingrijpend dat niet meer van ‘redelijkerwijs beschikken’ kan worden gesproken.

6.3 Centrale Raad van Beroep (CRvB)

De CRvB is evenwel van mening dat de kleinzoon ten tijde in geding *feitelijk niet de beschikking* had over de onder bewind gestelde schenking van zijn grootmoeder. De kleinzoon kon hier *evenmin op dat moment redelijkerwijs over beschikken*, omdat de bewindvoerder weigert om kapitaaluitkeringen te doen. Er dient dan ook een nieuw besluit op het bezwaarschrift tegen de afwijzing van de bijstand te worden genomen. Mocht er recht bestaan op een bijstandsverlening, dan wijst de CRvB er evenwel op dat het college van burgemeester en wethouders:

‘met toepassing van artikel 106 Awb van appellant [de kleinzoon; NB] kan vergen om op adequate wijze stappen tegen de bewindvoerder te ondernemen, zonodig door het aanspannen van een juridische procedure, om tot kapitaaluitkeringen aan appellant [de kleinzoon; NB] te komen dan wel tot de beëindiging van het bewind’.

7 CRvB 15 januari 2008, ECLI:NL:CRVB:2008:BC3126

7.1 Inleiding

Deze uitspraak ziet op de verplichtingen die het college van burgemeester en wethouders kan opleggen aan een bijstandsgerechtigde met betrekking tot het openvallen

van een nalatenschap. Het is om deze reden dat ik haar, voor zover in dit kader relevant, kort aanstip.

7.2 Casus

Dochter, hierna te noemen ‘D’, ontvangt vanaf 1986 een bijstandsuitkering. In 2005 is haar vader overleden. In het testament van vader is D onterfd.

Het college van burgemeester en wethouders heeft bij besluit van 5 december 2005 aan D de verplichting opgelegd om haar wettelijke erfdeel uit de nalatenschap van haar vader op te eisen en daarvan binnen drie weken bewijsstukken over te leggen. Omdat D niet tijdig en aantoonbaar de legitieme portie heeft opgeëist, heeft het college van burgemeester en wethouders met toepassing van artikel 54 WWB de bijstand met ingang van 1 januari 2006 opgeschort en bij besluit van 9 februari 2006 met ingang van 1 januari 2006 ingetrokken.

7.3 CRvB

Het college van burgemeester en wethouders kan op grond van artikel 55 WWB verplichtingen opleggen die strekken tot vermindering of beëindiging van de bijstand. Op grond van dit artikel was het college van burgemeester en wethouders dan ook bevoegd aan D de verplichting op te leggen om haar legitieme portie op te eisen en daarvan binnen drie weken bewijsstukken te overleggen. Bij niet-nakoming van een dergelijke verplichting is het college van burgemeester en wethouders evenwel gehouden om op grond van artikel 18 lid 2 WWB in samenhang met de in artikel 8 lid 1 aanhef en onder b WWB bedoelde verordening *de bijstand te verlaten* en kan niet in plaats daarvan gebruik worden gemaakt van de in artikel 54 WWB neergelegde bevoegdheid tot opschorting respectievelijk intrekking van het recht op bijstand.

8 Rb. Haarlem 9 mei 2008, 08-3028, 08-3043, 08-3036

8.1 Inleiding

Deze uitspraak heeft betrekking op een bijstandsgerechtigde die een erfdeel ontvangt dat onder bewind is gesteld. De bewindvoerder gaat hierbij niet eerder tot uitkering van het vermogen over dan op het moment dat de bijstandsgerechtigde de leeftijd van 65 jaar heeft bereikt.

8.2 Casus

Een bijstandsgerechtigde, hierna te noemen ‘X’, ontvangt een erfdeel dat onder bewind is gesteld. In de uiterste wil is bepaald dat het bewind eindigt zodra X de leeftijd van 65 heeft bereikt of eerder overlijdt. De bewindvoerder heeft de bevoegdheid gekregen om te bepalen of en in welke mate de inkomsten uit het onder bewind gestelde vermogen aan X ter beschikking worden gesteld. Voorts heeft de bewindvoerder de bevoegdheid om – indien het belang van X dit naar zijn oordeel

vordert, waaronder zonder meer huisvesting of studie van X zijn begrepen – het kapitaal in te teren.

De bewindvoerders volgen de uiterste wil en gaan niet eerder over tot uitkering van het vermogen dan op het moment dat X 65 jaar oud wordt.

Het college van burgemeester en wethouders heeft besloten om de bijstandsuitkering te beëindigen, omdat er sprake is van een voorliggende voorziening in de zin van artikel 15 WWB. Als voorliggende voorziening wordt hierbij aangemerkt het geërfde vermogen. Het college wijst hierbij voorts naar artikel 55 WWB. X dient zijn bewindvoerder te verzoeken om het vermogen vrij te maken voor levensonderhoud. Indien de bewindvoerder hier niet aan meewerkt, kan X zich wenden tot de rechtbank om via een kort geding het vermogen op te eisen ten behoeve van levensonderhoud.

8.3 Rechtbank Haarlem

De voorzieningenrechter stelt allereerst voorop dat een erfenis geen voorlopige voorziening is als bedoeld in artikel 15 WWB. De erfenis van X dient te worden aangemerkt als middel als bedoeld in artikel 31 lid 1 WWB en meer specifiek als vermogen in de zin van artikel 34 WWB. Met een verwijzing naar artikel 15 WWB heeft het college van burgemeester en wethouders een verkeerdt oetsingskader gebruikt.

Voorts stelt de voorzieningenrechter vast dat X *niet feitelijk over de middelen kan beschikken, nu zijn erfdeel tot zijn 65ste levensjaar onder bewind is gesteld*.

Ook artikel 55 WWB biedt naar het oordeel van de voorzieningenrechter geen deugdelijke grondslag voor beëindiging van de bijstandsuitkering van X. Op grond van dit artikel is het college van burgemeester en wethouders slechts bevoegd om een specifieke verplichting aan X op te leggen en niet tot directe beëindiging van de bijstandsuitkering van X.

9 Rb. Amsterdam 8 augustus 2012, AWB 12/2201 WWB

9.1 Inleiding

Tot slot nog een uitspraak over een bijstandsgerechtigde die een erfdeel onder testamentair bewind ontvangt. Deze uitspraak ziet op het terugvorderen van verleende bijstand.

9.2 Casus

A overlijdt op 2 juni 1990 en heeft in haar testament het levenslange recht van vruchtgebruik van haar hele nalatenschap aan B gelegateerd. Voorts heeft zij haar zoon Z als erfgenaam benoemd.

Z overlijdt op 11 augustus 2009 en heeft in zijn testament zijn geregistreerd partner X tot erfgenaam van de helft van zijn nalatenschap benoemd. Voorts heeft Z bepaald dat het erfdeel van X onder *levenslang bewind* wordt gesteld.

B overlijdt op 24 maart 2011.

Op 19 augustus 2011 is inzake de nalatenschap een verdelingsakte opgemaakt. Per 1 augustus 2011 is de bijstandsuitkering op verzoek van X beëindigd en op 25 augustus 2011 heeft de notaris het erfdeel van X uitgekeerd op de rekening van de bewindvoerder.

Het college van burgemeester en wethouders heeft de aan X verstrekte algemene en bijzondere bijstand in de periode van 11 augustus 2009 t/m 31 juli 2011 (de periode vanaf het moment van Z's overlijden tot aan de datum van het einde van de bijstand) op grond van artikel 58 lid 1 aanhef en onder f WWB *teruggevorderd*. Dit om reden dat X over deze periode naderhand middelen heeft ontvangen uit een nalatenschap. Het gemaakte bezwaar van X hiertegen is afgewezen op grond van het standpunt dat X vanaf de datum van Z's overlijden aanspraak kon maken op haar erfdeel. De omstandigheid dat ten behoeve van B een recht van vruchtgebruik op dit erfdeel is gevestigd, doet aan deze aanspraak geen afbreuk. *Het feit dat het erfdeel van X onder bewind is gesteld evenmin*, aldus het college van burgemeester en wethouders en de Commissie bezwaarschriften.

9.3 Rechtbank Amsterdam

Op grond van artikel 58 lid 1 aanhef en onder f WWB kan het college van burgemeester en wethouders de bijstand terugvorderen voor zover de belanghebbende naderhand met betrekking tot de periode waarover de bijstand is verleend, over in aanmerking te nemen middelen beschikt of kan beschikken.

De rechtbank stelt vast dat X de nalatenschap van Z heeft aanvaard en dat X pas na het overlijden van B en na het opmaken van de verdelingsakte in augustus 2011 over haar erfdeel kon beschikken. In overweging 3.4 is hierbij opgemerkt: 'De onderbewindstelling van het vermogen doet daaraan niet af.'

De aanspraak op een erfdeel ontstaat op het tijdstip van overlijden van de erflater. In casu is dit zodoende 11 augustus 2009. Volgens overweging 3.7 geldt naar vaste rechtspraak van de CRvB als uitgangspunt dat indien op grond van bestaande aanspraken op enig moment middelen ter beschikking komen, deze worden toegerekend aan de periode die aanvangt op de datum van het ontstaan van die aanspraken. In overweging 3.8 is voorts opgemerkt dat het college van burgemeester en wethouders naar het oordeel van de rechtbank derhalve bevoegd was om de bijstand van X terug te vorderen vanaf 11 augustus 2009:

'Niet is gebleken dat verweerder [het college van burgemeester en wethouders; NB] in redelijkheid niet van deze bevoegdheid gebruik kon maken. Evenmin is sprake van een dringende reden op grond waarvan van terugvordering had moeten worden afgezien. Nog los van het feit dat eiseres [X; NB] niet aanmerkelijk heeft gemaakt dat zij door de terugvordering niet meer in haar levensonderhoud kan voorzien, *kan de omstandigheid dat eiseres [X; NB] door de onderbewindstelling van haar erfdeel enkel de vruchten ervan*

ontvangt, niet als een dringende reden worden aange-merkt (curs. NB).'

Vergelijk hiermee de zeer recente uitspraak CRvB 25 maart 2014, 12-5161 WWB, die in lijn is met de zojuist genoemde uitspraak van Rechtbank Amsterdam:

'Aan artikel 58, eerste lid, aanhef en onder f, ten eerste van de WWB ligt de gedachte ten grondslag dat kosten van bijstand, die niet zouden zijn verleend indien de betrokkene al op een eerder tijdstip over naderhand beschikbaar gekomen middelen had kunnen beschikken, kunnen worden teruggevorderd (...). Artikel 58, eerste lid, aanhef en onder f, ten eerste, van de WWB biedt dan ook een terugvorderingsgrond, indien bepaalde middelen of aanspraken daarop aanwezig zijn maar de betrokkene daarover feitelijk nog niet of niet volledig kan beschikken. Zodra de betrokkene over die middelen kan beschikken, kan het bijstandsverlenend orgaan tot terugvordering overgaan (...).

Anders dan appellante heeft gesteld, staat het enkele feit dat appellante onder testamentair bewind staat de toepassing van dit artikel niet in de weg. Ter zitting is door appellante nader toegelicht dat – conform de wil van de erflater – uit het onder bewind staande vermogen maandelijks een bedrag tussen € 1.500,- en € 2.000,- voor levensonderhoud aan appellante wordt uitgekeerd. Gelet hierop, valt niet in te zien dat de gemaakte kosten van bijstand voor levensonderhoud in de te beoordelen periode redelijkerwijs niet door appellante met medewerking van haar bewindvoerder uit het onder bewind staande vermogen zouden kunnen worden betaald.¹⁹

10 Enkele conclusies

Op grond van het bovenstaande kunnen enkele conclusies worden getrokken. Ik noem deze hierna puntsgevijs:

1. Een testamentair beschermingsbewind *kan* tot gevolg hebben dat een bijstandsgerechtigde feitelijk noch redelijkerwijs over de erfrechtelijke verkrijging kan beschikken (vergelijk CRvB 1 juli 2003, 00/4913 en Rb. Haarlem 9 mei 2008, 08-3028, 08-3043, 08-3036). Een testamentair beschermingsbewind kan met andere woorden 'bijstandproof' zijn. Zolang de bijstandsgerechtigde niet de feitelijke beschikking over het vermogen heeft, noch redelijkerwijs hierover kan beschikken, dient de erfrechtelijke verkrijging niet in aanmerking te worden genomen als middel als bedoeld in artikel 31 lid 1 WWB en meer specifiek als vermogen in de zin van artikel 34 WWB.
2. Het college van burgemeester en wethouders kan evenwel op grond van artikel 55 WWB aan de bij-

standsgerechtigde die een erfrechtelijke verkrijging onder bewind ontvangt, verplichtingen opleggen die strekken tot vermindering of beëindiging van de bijstand. Bijvoorbeeld de verplichting om de bewindvoerder te verzoeken om het vermogen vrij te maken voor levensonderhoud, maar bijvoorbeeld ook de verplichting om de legitieme portie op te eisen (CRvB 15 januari 2008, ECLI:NL:CRVB:2008:BC3126 en Rb. Haarlem 9 mei 2008, 08-3028, 08-3043, 08-3036). In de wenk bij Rb. Haarlem 9 mei 2008, RN 2008/65 wordt hierbij voorts gewezen op artikel 4:178 lid 2 BW:

'Op grond van dit artikellid kan, op verzoek van de rechthebbende zelf, na verloop van vijf jaren na het overlijden van de erflater, het bewind worden opgeheven op de grond van onvoorziene omstandigheden, maar ook indien aannemelijk is dat de rechthebbende de onder bewind staande goederen zelf op verantwoordelijke wijze zal kunnen besturen. *Mocht de onderbewindstelling door de erflater zijn ingegeven vanwege een onder de regelgeving van de WWB vallende erfgenaam, dan dient er eveneens rekening mee gehouden te worden dat de rechthebbende zal worden verplicht gebruik te maken van die bevoegdheid.* Daarmee zou dan het bewind komen te vervallen en het voorheen onder bewind gestelde vermogen alsnog in aanmerking moeten worden genomen bij de toepassing van de vermogenstoets (curs. NB).'

3. Op het moment dat de bijstandsgerechtigde de feitelijke beschikking over de verkrijging heeft of hierover redelijkerwijs kan beschikken, kan het college van burgemeester en wethouders op grond van artikel 58 lid 1 aanhef en onder f WWB de bijstand *terugvorderen* vanaf het moment dat de aanspraak op de erfrechtelijke verkrijging is ontstaan (Rb. Amsterdam 8 augustus 2012, AWB 12/2201 WWB en CRvB 25 maart 2014, 12-5161 WWB). Deze terugvorderingsactie is evenwel niet oneindig. In beginsel verjaart de bevoegdheid tot terugvordering na twintig jaar vanaf de datum dat de bijstand is betaald (art. 3:306 BW).²⁰

11 Tot besluit

Bewindsbepalingen *kunnen* 'bijstandproof' zijn. Maar men dient altijd rekening te houden met artikel 55 WWB, dat het voor het college van burgemeesters en wethouders mogelijk maakt om specifieke verplichtingen, die strekken tot de vermindering of beëindiging van de bijstandsuitkering, aan de bijstandsgerechtigde op te leggen. Voorts dient rekening te worden gehouden met artikel 58 lid 1 aanhef en onder f WWB, dat het mogelijk maakt om de bijstand terug te vorderen op het

19. CRvB 25 maart 2014, 12-5161 WWB.

20. Het college van burgemeester en wethouders kan in een aantal gevallen de kosten van verleende bijstand ook verhalen bij een derde (art. 13 Invoeringswet WWB), waaronder verhaal op de nalatenschap van de bijstandsgerechtigde.

moment dat de bijstandsgerechtigde feitelijk of redelijkerwijs over de erfrechtelijke verkrijging kan beschikken. Het terugvorderen betreft dan de periode vanaf de datum waarop de erfrechtelijke aanspraken zijn ontstaan tot de datum waarop het recht op bijstand is geëindigd. Dit alles is mijns inziens overigens niet meer dan redelijk. Een bijstandsgerechtigde die een erfrechtelijke verkrijging onder een testamentair beschermingsbewind ontvangt, dient immers enerzijds over voldoende middelen te (blijven) beschikken om in zijn of haar noodzakelijke kosten van bestaan te voorzien, maar anderzijds niet zonder enige consequenties jaren voort te leven op gemeenschapsgelden.